

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ДЕНИСОВ АНДРІЙ ІГОРОВИЧ

УДК 346.7:001.895

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Задихайло Дмитро Вітольдович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри господарського права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент **Олюха Віталій Георгійович**, Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри конституційного, міжнародного та приватного права Криворізького факультету;

кандидат юридичних наук **Усатий Віталій Олександрович**, господарський суд Харківської області, голова суду.

Захист дисертації відбудеться 20 грудня 2016 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: м. Харків, вул. Пушкінська 84-А.

Автореферат розіслано 15 листопада 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток вітчизняної економіки залежить від підвищення конкурентоздатності продукції українського виробника. Однак в сучасну епоху це неможливо без впровадження у виробництво новітніх технологій. Тим більше враховуючи технологічне відставання України від промислово розвинутих країн. Саме тому держава має зосередити зусилля на забезпеченні національної технологічної безпеки України. Національна технологічна безпека є різновидом національної економічної безпеки, яка в свою чергу визначена у ст. 17 Конституції України як одна з найважливіших функцій держави та справою всього Українського народу. Чинний Закон України «Про основи національної безпеки України» враховує аспект цієї проблеми абсолютно недостатньо. Для того, щоб створити повноцінний правовий механізм забезпечення захисту національної технологічної безпеки України слід виходити з того, що його господарсько-правовий компонент є визначальним.

Існуюче правове регулювання в інноваційній та безпековій сферах для цього є недостатнім. Враховуючи стрімку динаміку світового технологічного прогресу, вітчизняне законодавство, що регулює відносини забезпечення національної технологічної безпеки України, також має розвиватися, адаптуючись під зміни у світі. Функціонування інституту забезпечення національної технологічної безпеки України торкається широкого кола публічних та приватних інтересів, функціонування національної інноваційної системи, реалізації інноваційної, науково-технічної, оборонної та інших напрямів державної політики.

Теоретичною основою дисертаційної роботи стали дослідження таких вчених: Є.М. Білоусов, Д.В. Задихайло, В.К. Мамутов, В.С. Мілаш, М.Т. Паташута, В.М. Пашков, О.П. Подцерковний, В.А. Устименко, О.В. Шаповалова, Т.В. Швидка, В.С. Щербина та ін.

Дослідження окремих аспектів інноваційно-інвестиційного права репрезентовані роботами таких вчених: Д.І. Адамюк, Л.Л. Антонюк, Ю.Є. Атаманова, Ю.В. Байдін, І.І. Бочкова, Є. М. Буравльов, Є.Ф. Величко, О.В. Гладка, О.М. Головінов, О.М. Давидюк, В.В. Кудрявцева, В.І. Кухар, О.В. Мірошніченко, І.А. Прилущка, Н.І. Сєдоволоса, Т.В. Черницька та ін.

Функціонування національної технологічної безпеки України як системи та об'єкту господарсько-правового забезпечення, не було предметом окремої дисертаційної чи монографічної роботи. У законодавстві та на доктринальному рівні ці питання залишалися поза увагою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертації обрано згідно з напрямами науково-дослідницькими роботами кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах комплексної цільової програми «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (номер державної реєстрації 0111U000962).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол №4 від 4 листопада 2014 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є визначення основних дисфункцій чинного законодавства України про забезпечення національної технологічної безпеки України та відповідних напрямів його подальшого удосконалення.

Відповідно до поставленої мети слід вирішити такі завдання дисертації:

- сформулювати цілісну концепцію технології як правового феномену;
- визначити сучасний стан правового регулювання ринку технологій в Україні;
- розкрити основні етапи становлення та сучасного стану інноваційної системи України;
- визначити технологічну безпеку держави як об'єкт господарсько-правового регулювання;
- детермінувати загрозу національній безпеці та сформулювати класифікацію сучасних загроз технологічній безпеці України;
- визначити основні господарсько-правові засоби подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці;
- підготувати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері забезпечення національної технологічної безпеки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері господарювання, що виникають у зв'язку із забезпеченням національної технологічної безпеки України в цілому, та виникненням, існуванням, подоланням та нейтралізацією загроз національній технологічній безпеці України.

Предметом дослідження є господарсько-правове забезпечення технологічної безпеки держави.

Методи дослідження. Положення, висновки і рекомендації, що містяться в дисертації, достатньо аргументовані, науково обґрунтовані та достовірні. Методологічна основа дослідження має системний характер, що виявляється у застосуванні різних методів наукового пізнання залежно від конкретних аспектів дослідження. Методологічну основу дисертації становить діалектичний метод пізнання явищ та процесів. У роботі здійснювався комплексний підхід, що виявився в застосуванні різних наукових методів, залежно від конкретних питань дослідження: історико-правовий метод – для визначення етапів розвитку інноваційної безпеки України; порівняльно-правовий – при аналізі положень правових актів України та закордонних держав; системно-структурний – для дослідження систематики відносин національної технологічної безпеки та законодавчого їх забезпечення; логіко-юридичний метод – для формування визначень та висновків відповідно до мети дослідження; формально-юридичний метод – при здійсненні аналізу законодавства, розроблені класифікації загроз національній технологічній безпеці та господарсько-правових засобів їх подолання та нейтралізації; метод аналогії – дозволив на основі досвіду інших країн зробити висновок про необхідність заповнення окремих нормативних

прогалин у чинному законодавстві України; метод правового моделювання – застосовувався при формуванні конкретних пропозицій щодо модернізації чинного законодавства України у сфері забезпечення національної технологічної безпеки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою в Україні комплексною теоретичною роботою, яку присвячено удосконаленню господарсько-правового забезпечення національної технологічної безпеки України та напрямів його подальшого вдосконалення.

Уперше в господарсько-правовій доктрині:

1. Запропоновано визначити поняття технологічної безпеки в господарсько-правовому сенсі, як властивість ефективного функціонування правового господарського порядку, що полягає у досягненні спроможності держави та суб'єктів господарювання забезпечувати стабільний технологічний розвиток виробничої бази національних товаровиробників і виробників оборонної продукції шляхом створення для цього необхідних умов господарювання та стимулювання створення й використання нових технологій за рахунок активного організаційно-господарського впливу держави на ефективність функціонування національної інноваційної системи, та забезпечення конкурентоздатності національної економіки й національної безпеки.

2. Сформульовано концепцію національної технологічної безпеки як цілісної підсистеми суспільно-економічних відносин в системі національної безпеки України та водночас, як окремий об'єкт господарсько-правового забезпечення в сфері інноваційних відносин. Запропоновано виокремлення окремої функції держави – забезпечення національної технологічної безпеки України, що вимагає правового закріплення відповідного компетенційного навантаження на суб'єктів організаційно-господарських повноважень, а також систематизації відповідних господарсько-правових засобів впливу.

3. Визначено мікрооб'єкт та макрооб'єкт в сфері відносин національної технологічної безпеки України. Мікрооб'єктом пропонується визначити відносини про створення та використання окремих об'єктів інтелектуальної власності. Макрооб'єктом виступають інноваційна траєкторія, інноваційний ланцюг та типова технологічна конфігурація. Запропоновано визначення понять об'єктів правового впливу та типів правовідносин в національній інноваційній системі: інноваційна траєкторія – кінцева конфігурація інноваційних відносин між суб'єктами та учасниками національної інноваційної системи, що поєднує окремі елементи (стадії) інноваційного циклу різної правової природи в єдиний інноваційний процес; інноваційний ланцюг – певна стабільна інноваційна траєкторія, що використовується для одного інноваційного процесу протягом значного часу; типова технологічна конфігурація – комплекс інноваційних ланцюгів, притаманний значній кількості інноваційних процесів у певній сфері за участю широкого кола суб'єктів інноваційної діяльності. На державному рівні необхідно створити топографію найбільш

значущих інноваційних траєкторій задля створення сприятливих умов щодо їх подальшого розвитку та охорони.

4. Виокремлено з урахуванням певних норм низку нових сучасних загроз національній технологічній безпеці та розроблено концепцію системи сучасних загроз національній технологічній безпеці для створення ефективних господарсько-правових засобів подолання та нейтралізації таких загроз. Зокрема, пропонується систематизувати загрози національній технологічній безпеці: загрози національній інноваційній системі в цілому; загрози функціонуванню сталих траєкторій інноваційного процесу; локальні загрози національній інноваційній системі в частині обороту окремих технологій; локальні загрози національній інноваційній системі в окремих сферах економіки.

5. Запропоновано цілісну систему господарсько-правових засобів забезпечення технологічної безпеки держави, що має складатись із загальних та спеціальних господарсько-правових засобів забезпечення національної технологічної безпеки України. Загальні: програми інноваційного розвитку, прогнозування, планування тощо. Спеціальними господарсько-правовими засобами забезпечення національної технологічної безпеки є такі, що передбачені чинним законодавством та запропоновані у роботі, а саме: державні закупівлі, державне страхування господарських ризиків, імпорт державою новітніх технологій для безоплатної передачі в державний сектор економіки та оплатної передачі в приватний сектор, створення нових організаційно-правових форм суб'єктів інноваційної інфраструктури тощо. На базі викладених у дисертації господарсько-правових засобів забезпечення технологічної безпеки України пропонується чотири правові режими обороту технологій: рестриктивний режим; загальний режим; режим пріоритетної реалізації; режим найбільшого стимулювання розробки та впровадження.

6. Визначено систему джерел, з яких має складатись нормативно-правова база національної технологічної безпеки України: Інноваційний кодекс України, Державна програми забезпечення технологічної безпеки України, Закони України «Про основи технологічної безпеки України» (запропоновано макет), «Про єдину біржу технологій України», «Про особливості порядку ліквідації суб'єктів господарювання та передачі майнових прав на інноваційні активи, щодо яких виникають публічні інтереси», «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та інших нормативно-правових актів.

Удосконалено:

1. Поняття «технологія», яку потрібно розглядати: як технологічну базу (платформу) – базовий технологічний уклад, що полягає у певній сукупності наукових знань відсутність яких унеможливує створення певної інновації і саме використання яких є основним підґрунтям для проведення відповідних досліджень; як об'єкт господарсько-правового обігу та об'єкт інноваційних

правовідносин – це певна система інформації, прав інтелектуальної власності та/або матеріальних об'єктів, що мають здатність до передачі, дозволені Законом для залучення у обіг та мають всі характерні риси технології як об'єкту інноваційної системи.

2. Поняття «інноваційна система», яку пропонується розуміти як певну ієрархічно побудовану та законодавчо закріплену сукупність суб'єктів та відносин, що забезпечують створення, трансфер, застосування, вдосконалення, забезпечення залучення інноваційних продуктів у сфері господарювання з метою підвищення конкурентоздатності окремих суб'єктів господарювання та національної економіки в цілому за рахунок випуску та реалізації інноваційної продукції, а також використання інновацій.

3. Поняття «економічна безпека держави» – це результат діяльності держави, суб'єктів організаційно-господарських повноважень та самих суб'єктів господарювання, що адресно спрямована на ключові об'єкти функціонування та розвитку національної економічної системи, забезпечення її необхідними факторами виробництва та організаційно-господарським впливом з боку держави, що нейтралізує або долає широке коло внутрішніх та зовнішніх загроз такому функціонуванню.

4. Базову класифікацію технологій за їх функціональним призначенням та місцем в системі виробництва. Метою такої класифікації є встановлення певної специфіки правового режиму їх обороту: використання пілг та засобів прямої державної підтримки; реєстрації та охорони прав на використання технологій; щодо правового режиму обігу товарів та виробів виготовлених за допомогою використання відповідних технологій. За цим критерієм технології запропоновано розподілити на: технології у виробництві товарів споживання; технології, потрібні для виробництва засобів першого порядку – засобів виробництва необхідних для створення інноваційної продукції; технології потрібні для створення засобів другого порядку – засобів виробництва які необхідні для створення засобів першого порядку.

5. Поняття «критичні технології», під якими слід розуміти технології, найважливіші для забезпечення довгострокової якісної переваги держави і державного виробника у найважливіших сферах виробництва і надання послуг, необхідні для забезпечення обороноздатності та національної безпеки країни та технології, що мають значну комерційну чи наукову цінність.

Набули подальшого розвитку:

1. Аргументація, щодо необхідності розгляду інноваційного циклу у внутрісистемному аспекті. Запропоновано класифікацію стадій інноваційного циклу та дослідження його у динамічному аспекті.

2. Класифікація технологій як об'єктів господарського обігу. Запропоновано створення нових класифікацій технологій та зміну формулювання визначення деяких існуючих видів технологій, залежно від специфічних критеріїв з метою створення можливості більш детально та адекватно

регулювати відносини, що пов'язані з певними видами технологій виходячи з їх специфіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідницькій сфері – у подальших дослідженнях господарсько-правових проблем у сфері забезпечення національної технологічної безпеки України; у нормотворчій діяльності – як основа модернізації чинного законодавства у сфері господарсько-правового забезпечення національної технологічної безпеки України шляхом внесення змін до Господарського кодексу України, Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та інших нормативно-правових актів; у навчальному процесі – при викладенні курсу «Господарське право», при розробці спеціального курсу «Господарсько-правове забезпечення національної технологічної безпеки України», а також рекомендацій для спеціалістів у галузі права, які досліджують сферу господарсько-правового забезпечення національної технологічної безпеки України.

Публікації. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, з яких п'ять статей – у фахових наукових виданнях, одна стаття у зарубіжному виданні та тези п'яти наукових доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Відповідно до мети, завдань, і предмета дослідження дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 150 найменувань і додатку. Загальний обсяг дисертації – 229 сторінок, з них основного тексту – 198 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність проведеного дослідження, стан його наукової розробленості, предмет, об'єкт, мета та завдання; викладені методологічна та теоретична основи роботи, положення, що характеризують її наукову новизну; розкривається теоретичне та практичне значення роботи.

Розділ 1. «Національна інноваційна система України у відносинах національної технологічної безпеки» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Технологія як правовий феномен»* здійснено розгляд технології як об'єкта господарського права. Розглянуто співвідношення технології з суміжними поняттями (інновації та ноу-хау). Запропоновано авторську класифікацію технологій. Надано визначення ряду видів технологій, що наразі не прийняті ані правовою доктриною, ані законодавцем. Викладені основні поняття, класифікація, характерні риси та функції критичних технологій, як особливого вкрай важливого виду технологій. Обґрунтовано належність виробничої лінії до технологій і, як наслідок, зроблено висновок про поєднання у технології інтелектуальної та матеріальної

складової. Через стрімкий розвиток комп'ютерної техніки новим видом технології було визначено технологію-послугу. Специфікою цього виду технологій є те, що вони самі та вироблений за їх допомогою продукт фактично не мають матеріального втілення.

Здійснено поділ обороту технологій на окремі етапи: наука у формі наукових розробок; створення та розробка технології; фінансування створення інноваційного продукту у вигляді технології; впровадження технології у виробництво; реалізація інноваційної продукції. Запропоновано виокремити чотири правові режими обороту технологій як об'єкту господарського права: рестриктивний режим, загальний режим, режим пріоритетної реалізації, режим найбільшого стимулювання впровадження та розробки.

У підрозділі 1.2. *«Стан правового регулювання ринку технологій»* систематизовано та проаналізовано основні нормативно-правові акти, за допомогою яких здійснюється господарсько-правове регулювання трансферу технологій наразі. Проаналізовано технологію як об'єкт ринкової торгівлі. Розглянуто співвідношення ринку технологій із суміжними ринками та виокремлено основні його характерні риси. Виявлено об'єкти та суб'єктів ринку технологій, основні його функції. Визначено додаткові функції ринку технологій – гальмуючу та антимонопольну. Запропоновано поняття «обіг технологій».

Запропоновано концепцію єдиної біржі технологій, оскільки на разі можна констатувати майже повну відсутність майданчиків для проведення торгівлі технологіями.

Велику загрозу становить монополізація певних технологій окремими суб'єктами (здебільшого державами, оборонно-промисловим комплексом чи транснаціональними корпораціями) та фактичне недопущення таких технологій на ринок.

У підрозділі 1.3. *«Становлення та сучасний стан інноваційної системи України»*. Проаналізовано основні історичні етапи існування вітчизняної інноваційної системи. Виокремлено два основних етапи існування інноваційної системи України – радянський та після набуття Україною незалежності. Визначено нормативно-правові акти часів СРСР та незалежності України, що мали велике значення для розвитку національної інноваційної системи.

Проаналізовано національну інноваційну систему та виявлено її складові. Запропоновано виокремити такі підсистеми: державного регулювання, освіти, генерації знань, інноваційної інфраструктури, виробництва. Виокремлено таких суб'єктів національної інноваційної системи: інноватори, інвестори, менеджери, суб'єкти інфраструктури, виробники, реалізатори, споживачі. Запропоновано визначення інноваційної системи в господарсько-правовому контексті. Розглянуто інноваційний процес в динаміці та запропоновано концепцію інноваційних ланцюгів, інноваційних траєкторій, типових технологічних конфігурацій. Визначена цілісна структура інноваційної діяльності, що складається з таких блоків: фундаментальна та прикладна наука; створення та розробка інновацій; фінансування створення інноваційного продукту; випуск

інноваційної продукції; реалізація інноваційної продукції; споживання інноваційної продукції.

Розділ 2. «Визначення та правовий стан загроз технологічній безпеці України» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Технологічна безпека України як об'єкт господарсько-правового регулювання» присвячено аналізу національної технологічної безпеки України в господарсько-правовому контексті. Визначено національну технологічну безпеку як частину національної економічної безпеки. Запропоновано визначення національних економічної безпеки та технологічної безпеки як таких та виокремлено їх основні характерні риси. Для національної економічної безпеки характерними є: стабільність; розвиток; забезпечення безпеки; націленість на інтеграцію до міжнародної технологічної системи; системність; глобальність. Для національної економічної безпеки характерними є: забезпечення державою; інноваційність; конкурентоспроможність; забезпечення технологічного суверенітету; соціальність; екологічність; програмність. Визначено, що на авторську думку, технологічна безпека є самостійним поняттям, а не частиною економічної безпеки. Розглянуто зв'язок технологічної безпеки із суміжними сферами. Акцентовано увагу на недосконалому законодавстві в сфері забезпечення технологічної безпеки України та вказано на його недоліки.

Запропоновано поділ національної технологічної безпеки на два великі блоки: реактивний механізм забезпечення національної технологічної безпеки та механізм стратегічного забезпечення національної технологічної безпеки. Запропоновано поділ національної технологічної безпеки в залежності від стадій циклу інноваційної системи на окремі елементи: технологічна безпека на етапі створення та розробки технології; технологічна безпека на етапі доведення технології до рівня, придатного для промислового впровадження; технологічна безпека на етапі впровадження технології у виробництво; технологічна безпека на етапі реалізації інноваційної продукції; технологічна безпека на етапі споживання інноваційної продукції. Також здійснено поділ національної технологічної системи України залежно від суб'єктного складу. Так, можна виокремити технологічну безпеку суб'єктів державного регулювання; суб'єктів освіти; суб'єктів генерації знань; суб'єктів інноваційної інфраструктури; інвесторів; суб'єктів-акторів; складних суб'єктів; стихійних дослідників; споживачів.

Підрозділ 2.2. «Поняття та класифікація загроз національній технологічній безпеці» присвячено системі загроз національній технологічній безпеці України. Акцентовано увагу на тому, що на разі такі переліки є безсистемними, неповними та містять окрім самих загроз наслідки існування таких загроз чи передумови існування загроз. Утворено цілісну систему класифікації загроз національній технологічній безпеці у відповідності до структури системи національної технологічної безпеки за подвійним критерієм – на кожній стадії інноваційного циклу та по окремим суб'єктам. Окремо наголошено на важливості визначення та нейтралізації міжсуб'єктних

загроз, та загроз зв'язкам між окремими стадіями інноваційного циклу.

Запропоновано виокремити низку нових загроз національній технологічній безпеці України: технологічний шпionаж, міжнародні санкції. Надано авторське визначення інноваційного шпionажу. Наголошується увага на необхідності детального дослідження загроз не тільки окремим стадіям інноваційного процесу, а й зв'язкам між цими стадіями, оскільки вони можуть зробити неможливим чи ускладнити інноваційний цикл в цілому, водночас залишаючись непоміченими на сучасному етапі, оскільки не загрожують окремим стадіям напряду.

Розділ 3. «Господарсько-правові засоби забезпечення національної технологічної безпеки» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Господарсько-правові засоби подолання та нейтралізації загроз технологічній безпеці України». Проведено аналіз закріплених у законодавстві засобів подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці України та наголошено на неповноті, безсистемності та недосконалості існуючого переліку таких засобів. Запропоновано часткове повернення до використання такого засобу, як державна дотація, та інших засобів прямої державної підтримки. Запропоновано нову систему засобів подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці України, що базується на системі загроз національній технологічній безпеці України, де кожній загрозі відповідають окремі засоби. Виокремлено основні господарсько-правові засоби забезпечення національної технологічної безпеки для кожного з 4 основних правових режимів господарювання, що застосовуються до обороту окремих технологій.

Запропоновано прийняття низки нових засобів подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці України, серед яких: освітній грант, моніторинг світового інноваційного ринку, моніторинг вітчизняних суб'єктів національної інноваційної системи, механізм надання дозволів на ліквідацію чи передачу майнових прав на окремі підприємства, що мають критичне значення для національної інноваційної системи України та/або займають визначальне місце у відповідних типових технологічних конфігураціях. Саме утворення та законодавче закріплення такої системи засобів подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці України дозволить чітко регламентувати застосування кожного засобу у конкретних випадках, що підвищить ефективність механізму забезпечення захисту національної технологічної безпеки України.

Підрозділ 3.2. «Напряду удосконалення національного законодавства у сфері технологічної безпеки». Акцентовано увагу на необхідних змінах до законодавства України у інноваційній сфері. Наголошено про необхідність прийняття нових нормативно-правових актів, що регулювали б майже не врегульовані зараз такі сфери як біржа технологій, відносини пов'язані зі споживачем та стихійним винахідником як суб'єктами інноваційної системи. Також наголошується на

необхідності прийняття центрального нормативно-правового акту у формі Закону України «Про основи технологічної безпеки України», що регулював би відносини, пов'язані з національною технологічною безпекою України. Також викладені основні положення, що мають міститись у Законі України «Про основи технологічної безпеки України». Запропоновано конкретні зміни до Господарського кодексу України, Законів України «Про основи національної безпеки України», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про Службу безпеки України», «Про Раду національної безпеки і оборони України» та інших нормативно-правових актів. Такі зміни на авторську думку матимуть позитивний характер у контексті необхідності ефективного забезпечення національної технологічної безпеки.

Запропоновано прийняти Закони України «Про єдину біржу технологій» та «Про особливості порядку ліквідації суб'єктів господарювання та передачі майнових прав на інноваційні активи, щодо яких виникають публічні інтереси». Викладено основні положення, що мають міститись у цих Законах.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоноване вирішення наукового завдання, що полягає у виявленні особливостей теоретичних засад господарсько-правової політики у сфері забезпечення технологічної безпеки України, розробці комплексу заходів щодо модернізації змісту правового регулювання інноваційних відносин згідно з сучасними реаліями. У результаті проведеного дослідження виявлено низку теоретичних та практичних проблем, щодо предмету дослідження та запропоновано шляхи їх подолання, а також отримано такі висновки:

1. Для надання оптимального правового забезпечення господарськими відносинам, пов'язаним з обігом технологій необхідно створити та нормативно зафіксувати класифікацію технологій з чіткою диференціацією їх по видам у відповідності до визначених критеріїв. Виходячи з можливості застосування технології при виробництві продукту (наданні послуг): прикладні та теоретичні. Залежно від галузі: енергетична, аерокосмічна, телекомунікаційна, суднобудувальна тощо. За формами: технології у формі інформаційного втілення; технології у формі інформаційно-матеріального втілення; технології у формі інноваційної продукції, яка має функціонально-виробниче призначення. Окремими видами технологій є: базові, інноваційні, критичні, подвійного призначення, військового призначення, екологічні, соціального управління, технологія у формі виробничої лінії, технологія-послуга, біотехнології.

2. Відносини зі створення та запровадження у виробництво технологій як процес можна поділити на певні стадії з метою надання адекватного правового регулювання для кожної з таких

стадій: фундаментальні наукові напрацювання, створення та розробка технології, фінансування створення інноваційного продукту у вигляді технології, впровадження технології у виробництво, реалізація інноваційної продукції.

3. Існують окремі правові режими технологій та необхідним вбачається закріпити за кожним з них відповідні господарсько-правові засоби, що використовуються державою до суб'єктів, що приймають участь у обігу відповідних технологій. Слід виходити із необхідності інституціалізувати такі правові режими технологій: рестриктивний режим, загальний режим, режим пріоритетної реалізації, режим найбільшого стимулювання впровадження та розробки. Основними правовими засобами, що використовуються при рестриктивному режимі мають бути: заборона, контроль та обмеження. Для звичайного режиму має бути створений стандартний механізм застосування господарсько-правових засобів. Для режиму пріоритетної реалізації характерним має стати широке використання встановлених державною пільг. Для режиму найбільшого стимулювання впровадження та розробки пропонується найширше використання таких правових засобів як гарантії, пільги, різноманітні засоби державної підтримки, використання правових форм державно-приватного партнерства.

4. Необхідно закріпити такі функції ринку технологій у частині державного регулювання як гальмуюча та антимонопольна. Ринок технологій та інвестиційний ринок є взаємопов'язаними поняттями, що знаходяться у взаємозалежності. Інвестиційний ринок можна визначити наступним чином – це система взаємовідносин інвесторів, реципієнтів інвестицій та суб'єктів інвестиційної інфраструктури, що реалізуються під впливом механізму державного регулювання інвестиційної діяльності, спрямованих на задоволення публічних та приватних потреб у інвестиціях та продукції, що буде вироблена завдяки інвестуванню.

5. Потрібно створити класифікацію інноваційних траєкторій за окремими критеріями. Залежно від постійності існування можна виокремити: постійно діючі інноваційні, тимчасові, разові інноваційні траєкторії. Залежно від частоти використання: типові, групові, індивідуальні технологічні траєкторії. Відповідно до наявності перетину інноваційним процесом кордону України: національні, зовнішні, мішані. Залежно від кількості суб'єктів, що здійснюють контроль інноваційного процесу: монособ'єктні, бісуб'єктні, полісуб'єктні інноваційні траєкторії. Залежно від присутності всіх етапів інноваційного процесу у конкретній траєкторії можна виокремити: повні неповні інноваційні траєкторії. Залежно від типовості використання інноваційної траєкторії: типові специфічні інноваційні траєкторії.

6. Необхідним є створення чіткого механізму господарсько-правових засобів подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці України. Це в першу чергу потребує закріплення всіх господарсько-правових засобів, які держава має використовувати для подолання та нейтралізації загроз національній технологічній безпеці України. Такими засобами є:

- правові гарантії прав на інвестиції, захисту майнових і немайнових інтелектуальних прав;
- пільги для інвесторів, суб'єктів, що впроваджують перспективні технології та розробників технологій у певних областях;
- державна підтримка у вигляді фінансування інноваційних проектів;
- застосування державного замовлення на розробку та впровадження у виробництво технологій на підприємствах державної форми власності.
- спеціальний правовий режим господарювання для окремих суб'єктів, що здійснюють розробку, інвестування чи впровадження у виробництво окремих критичних технологій;
- введення ряду стандартів товарної продукції для заохочення суб'єктів, що мають високі показники екологічності, конкурентоздатності тощо;
- інші господарсько-правові засоби.

7. З метою максимально ефективною протидії існуючим та потенційним загрозам національній технологічній безпеці необхідним є закріплення їх визначення – це наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку спроможності держави забезпечувати стабільний технологічний розвиток виробничої бази національних товаровиробників та виробників оборонної продукції. Також необхідним є розгляд та закріплення системи загроз та розробка чіткої їх класифікації за багатьма критеріями.

8. Доцільно розробити господарсько-правовий механізм надання дозволів на ліквідацію чи передачу прав на окремі підприємства, що мають критичне значення для національної інноваційної системи України та/або займають визначальне місце у відповідних типових технологічних конфігураціях, з метою попередження можливості навмисної ліквідації чи банкрутства таких підприємств. Це дозволить протидіяти зловмисним діям, що загрожують підприємствам, що займають важливе становище для державної економіки в цілому.

9. Необхідно законодавчо закріпити визначення освітнього гранту – це фінансові чи інші ресурси, надані на безоплатній і безповоротній основі Україною, іншими державами, юридичними, фізичними особами і міжнародними організаціями для отримання вищої освіти громадянам України чи іноземцям, що навчаються у вищих навчальних закладах. Також доцільно розвивати стимулювати відносини з оплати суб'єктом господарювання освіти майбутнього спеціаліста на контрактній основі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях з юридичних наук:

1. Денисов А. І. Ринок технологій: правові аспекти забезпечення інтересів технологічної безпеки / А. І. Денисов // Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. – Харків, 2014. – № 4. – С.

126–137.

2. Денисов А. І. Основні загрози національній технологічній безпеці: питання законодавчих засобів реагування / А. І. Денисов // Юрист України. – 2014. – № 4. – С. 34–42.

3. Денисов А. І. Питання правової формалізації кола загроз національній технологічній безпеці / А. І. Денисов // Економічна теорія та право : зб. наук. пр. – Харків, 2015. – № 1. – С. 204–214.

4. Денисов А. І. Становлення інноваційної системи України: господарсько-правовий контекст / А. І. Денисов // Економічна теорія та право : зб. наук. пр. – Харків, 2015. – № 2. – С. 184–195.

5. Denysov A. I. The innovative system of Ukraine as an object of the economic and legal framework / A. I. Denysov // Економічна теорія та право : зб. наук. пр. – Харків, 2015. – № 4. – С. 136–146.

Публікація в іноземному виданні з юридичних наук, включеному до міжнародної наукометричної бази:

1. Денисов А. И. Проблемы обеспечения технологической безопасности государства: хозяйственно-правовой аспект / А. И. Денисов // Экономика и право Казахстана. – 2016. – № 3. – С. 19–24.

Тези доповідей:

1. Денисов А. І. Правові аспекти технологічної безпеки: постановка проблеми / А. І. Денисов // Теоретико-правові засади формування сучасного медичного права в Україні : третя Всеукр. наук.-практ. конф., 17 жовт. 2014 р. – Полтава, 2014. – Ч. 1. – С. 62–65.

2. Денисов А. І. Окремі питання розвитку інноваційного законодавства України / А. І. Денисов // Актуальні напрями правового забезпечення інноваційної та інвестиційної політики в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (14 листоп. 2014 р.). – Харків, 2014. – С. 27–30.

3. Денисов А. І. Забезпечення технологічної безпеки на різних етапах обігу технологій: правовий аспект / А. І. Денисов // Господарсько-правова політика в умовах загрози державному суверенітету України : зб. матеріалів круглого столу, 9 груд. 2014 р. – Полтава, 2015. – С. 38–40.

4. Denysov A. Some Aspects of Ensuring Technological Security in Ukraine / A. Denysov // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених : матеріали Всеукр. конф. (16 квітня 2015 р.). – Харків, 2015. – С. 13–15.

5. Денисов А. І. Траєкторії взаємодії елементів циклу інноваційної діяльності: господарсько-правовий аспект / А. І. Денисов // Актуальні питання цивільного та господарського права : зб. матеріалів круглого столу, 24 груд. 2015 р. – Полтава, 2015. – С. 30–33.

АНОТАЦІЯ

Денисов А.І. Господарсько-правове забезпечення технологічної безпеки держави. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2016.

Дисертація є самостійною і завершеною науковою працею, що містить нові теоретично обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують наукове завдання, що полягає в розробці практичних шляхів господарського забезпечення усунення основних дисфункцій правового механізму у сфері національної технологічної безпеки, що забезпечує реалізацію публічних та приватних інтересів, поєднуючи законні інтереси держави і суб'єктів інноваційної сфери.

Дисертацію присвячено дослідженню господарсько-правового забезпечення національної технологічної безпеки. Надано всебічну характеристику функціонування національної технологічної безпеки України та виділено низку актуальних проблем, що супроводжують цей процес. Визначені основні загрози національній технологічній безпеці України та господарсько-правові засоби забезпечення захисту національної технологічної безпеки України.

Ключові слова: національна технологічна безпека, інновації, технології, конкурентоздатність, господарсько-правова політика держави, інноваційно-інвестиційна політика держави.

АННОТАЦИЯ

Денисов А.И. Хозяйственно-правовое обеспечение технологической безопасности государства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процесуальное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена исследованию хозяйственно-правового обеспечения национальной технологической безопасности. Проведена всесторонняя характеристика функционирования национальной технологической безопасности Украины и выделен ряд актуальных проблем, которые сопровождают этот процесс. Определены основные угрозы национальной технологической безопасности Украины и хозяйственно-правовые средства обеспечения защиты национальной технологической безопасности Украины.

Среди основных средств обеспечения защиты национальной технологической безопасности

Украины автором акцент сделан на: программах инновационного развития, целью создания которых является обеспечение национальной технологической безопасности Украины в целом, либо в отдельной сфере; прогнозировании; планировании; создании нормативно-правовых актов, которые регулируют отношения по обеспечению национальной технологической безопасности Украины; мониторинге мирового инновационного рынка с последующим информационным обеспечением субъектов инновационной деятельности; государственном заказе; предоставлении дотаций, компенсаций, целевых инноваций и субсидий; предоставлении инвестиционных, налоговых и других льгот; лицензировании; применении нормативов; регулировании цен и тарифов; образовательных грантах; налоговом иммунитете; государственном страховании хозяйственных рисков; частичном запрете на использование инновационных активов предприятия; получении разрешений на ликвидацию субъектов хозяйствования или передачу имущественных прав на инновационные активы, касательно которых возникают публичные интересы; импорте государством новейших технологий для бесплатной передачи в государственный сектор экономики и платной передачи в частный сектор; государственных закупках инновационной конкурентоспособной продукции инвестиционного направления; создании новых организационно-правовых форм субъектов инновационной инфраструктуры.

Предложены изменения в действующее законодательство Украины с целью более эффективного обеспечения национальной технологической безопасности.

Ключевые слова: национальная технологическая безопасность, инновации, технологии, конкурентоспособность, хозяйственно-правовая политика государства, инновационно-инвестиционная политика государства.

SUMMARY

A.I. Denisov Economic and Legal Security of the State Technological Safety – The rights of manuscript.

Dissertation for the degree of a Candidate of Legal sciences, specialty 12.00.04 - economic law; economic and procedural law - Yaroslav the Wise National Law University, the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2016.

The thesis is an independent and complete scientific work, containing new theoretically reasoned results that collectively solve scientific challenges, which is to develop practical ways of economic enforcement of elimination of the main dysfunctions of the legal mechanism in the national technological security that ensures the implementation of public and private interests combining the legitimate interests of the state and entities of the innovation sphere.

The thesis is dedicated to the study of the economic and legal support of the national technological security. The comprehensive characteristics the national technological security functioning of Ukraine were provided, and a range of pressing problems that accompany this process was highlighted. A number

of major technological threats to the national security of Ukraine and the economic and legal means to protect national technological security of Ukraine were determined.

Key words: national technological security, innovation, technology, competitiveness, economic and legal policy, innovation and investment policy.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук,
доцент Бойчук Р.П.

Підписано до друку 25.10.2016. Формат 60x90 1/16
Папер офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам № 1576.

Друкарня
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77